

Negatif, Pozitif ve Aktif Statü Hakları

Doç. Dr. Çağlar ERBEK

22 Ocak 2013

Öz

Temel hak ve özgürlüklerin sınıflandırılması, anayasa hukuku ve siyaset bilimi açısından önemli tartışma alanlarından biridir. Bu konuda herkes tarafından kabul gören tek ve değişmez bir sınıflandırma biçiminden söz etmek mümkün değildir. Bununla birlikte, Georg Jellinek tarafından geliştirilen ve devletin birey karşısındaki müdahale ve yükümlülük ölçütünü esas alan sınıflandırma, yaygın biçimde kullanılan modellerden biridir. Bu modele göre haklar; negatif statü hakları, pozitif statü hakları ve aktif statü hakları olmak üzere üç temel grupta ele alınmaktadır. Negatif statü hakları bireyin devlet müdahalesinden korunmasını, pozitif statü hakları bireyin devletten hizmet ve yardım talep edebilmesini, aktif statü hakları ise bireyin devlet yönetimine katılmasını ifade eder. Bu çalışma, söz konusu üçlü sınıflandırmayı anayasal bağlamı içinde açıklamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Temel haklar, negatif statü hakları, pozitif statü hakları, aktif statü hakları, anayasa hukuku, Georg Jellinek.

Giriş

Temel hak ve özgürlüklerin sınıflandırılması konusunda herkes tarafından kabul gören tek bir yöntemin varlığından söz etmek mümkün değildir. Bu konuda farklı dönemlerde ve farklı hukuk-siyaset yaklaşımları çerçevesinde pek çok sınıflandırma modeli ortaya atılmıştır. Hakların sınıflandırılması, yalnızca teorik bir mesele değildir; aynı zamanda devletin birey karşısındaki konumunu, yükümlülüklerini ve sınırlarını belirlemesi bakımından da önem taşır.

Yaygın olarak kullanılan modellerden biri, Georg Jellinek tarafından geliştirilen ve devletin müdahale ile yükümlülük ölçütünü esas alan modeldir. Bu modelde haklar; “negatif statü hakları”, “pozitif statü hakları” ve “aktif statü hakları” olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. Türkiye’de 1961 ve 1982 anayasalarında da bu sınıflandırma anlayışının izlerini görmek mümkündür. Bu nedenle Jellinek’in üçlü hak sınıflandırması, anayasal hakların sistematik biçimde anlaşılması açısından işlevsel bir çerçeve sunmaktadır.

Negatif Statü Hakları

Negatif statü hakları, kişinin devlet tarafından aşılamayacak ve dokunulamayacak özel alanının sınırlarını çizen hak ve hürriyetleri kapsar. Bu haklar, bireyi devlete ve topluma karşı koruyan haklar niteliğindedir. Bu nedenle negatif statü haklarına “koruyucu haklar” da denilmektedir.

Bu hakların temel özelliği, devlete olumsuz bir yükümlülük yüklemesidir. Başka bir ifadeyle devlet, bu haklar karşısında müdahaleden kaçınmak, bireyin özel alanına saygı göstermek ve

“karışmama” yükümlülüğüne uygun hareket etmek durumundadır. Bu yönüyle negatif statü hakları, bireyin özgürlük alanını devlet karşısında güvence altına alan haklardır.

Anayasada bu haklar “kişinin hakları ve ödevleri” başlığı altında toplandığı için, negatif statü haklarına kısaca “kişisel haklar” da denilebilir. Konut dokunulmazlığı hakkı, kişi güvenliği hakkı, din hürriyeti ve düşünce hürriyeti negatif statü haklarına örnek olarak gösterilebilir.

Negatif statü haklarının özü, bireyin devlet karşısında korunmasıdır. Devlet burada aktif bir hizmet sunmaktan çok, bireyin hak alanına müdahale etmemekle yükümlüdür. Bu nedenle negatif statü hakları, klasik özgürlük haklarıyla yakından ilişkilidir.

Pozitif Statü Hakları

Pozitif statü hakları, bireylere devletten olumlu bir davranış, hizmet veya yardım isteme imkânı tanıyan haklardır. Bu tür haklar, devlete sosyal alanda birtakım ödevler yükler. Negatif statü haklarında devletin temel görevi müdahale etmemek iken, pozitif statü haklarında devletin belirli alanlarda aktif biçimde harekete geçmesi beklenir.

Pozitif statü haklarına, kişiye devletten bir şey isteme hakkı verdiği için “isteme hakları” da denilmektedir. Bu hakların çoğunluğu sosyal ve ekonomik alana ilişkindir. Anayasanın bu hakları düzenleyen bölümünün “sosyal ve ekonomik haklar ve ödevler” başlığını taşıması da bu nitelikle doğrudan bağlantılıdır.

Pozitif statü hakları, sosyal devlet anlayışının önemli sonuçlarından biridir. Sosyal devlet, bireyin yalnızca biçimsel özgürlüklere sahip olmasını yeterli görmez; onun insanca yaşayabilmesi için belirli sosyal ve ekonomik güvencelere de sahip olması gerektiğini kabul eder. Bu nedenle çalışma hakkı, sağlık hakkı, konut hakkı ve sosyal güvenlik hakkı pozitif statü hakları arasında yer almaktadır.

Bu tür haklar, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın ikinci kısmının üçüncü bölümünde, 41–65. maddeler arasında düzenlenmiştir. Pozitif statü hakları, bireyin devletten belirli hizmetleri talep edebilmesine imkân tanıdığı için toplumsal adalet, sosyal güvenlik ve refah devleti anlayışıyla doğrudan ilişkilidir.

Aktif Statü Hakları

Aktif statü hakları, kişinin devlet yönetimine katılmasını sağlayan haklardır. Bu nedenle aktif statü haklarına “katılma hakları” da denilmektedir. Bu haklar, bireyin yalnızca devlet karşısında korunan ya da devletten hizmet bekleyen bir varlık olmadığını; aynı zamanda siyasal karar alma süreçlerine katılabilen aktif bir yurttaş olduğunu gösterir.

Aktif statü hakları, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın ikinci kısmının dördüncü bölümünde, 66–74. maddeler arasında yer almaktadır. Seçme ve seçilme hakkı, siyasi parti kurma hakkı, siyasi faaliyette bulunma hakkı, kamu hizmetine girme hakkı ve dilekçe hakkı aktif statü haklarına örnek olarak gösterilebilir.

Bu hakların niteliğine ve özellikle anayasanın ilgili bölüm başlığına bakıldığında, aktif statü haklarının “siyasi haklar” olarak da adlandırılması mümkündür. Çünkü bu haklar, bireyin siyasal toplum içindeki yerini ve devlet yönetimine katılma imkânını ifade eder.

Aktif statü hakları, demokratik devlet düzeninin temel unsurlarından biridir. Yurttaşın yönetim süreçlerine katılması, siyasal iktidarın meşruiyeti açısından vazgeçilmezdir. Bu nedenle aktif statü hakları, demokratik temsil, siyasal katılım ve yurttaşlık bilinciyle doğrudan ilişkilidir.

Değerlendirme ve Sonuç

Georg Jellinek'in geliştirdiği negatif, pozitif ve aktif statü hakları sınıflandırması, temel hak ve özgürlüklerin devlet-birey ilişkisi bakımından anlaşılmasını kolaylaştıran önemli bir modeldir. Bu sınıflandırmada negatif statü hakları bireyin devlet müdahalesinden korunmasını, pozitif statü hakları bireyin devletten hizmet ve yardım talep edebilmesini, aktif statü hakları ise bireyin siyasal yönetime katılmasını ifade eder.

Bu üç hak kategorisi, bireyin devlet karşısındaki farklı konumlarını göstermektedir. Negatif statü haklarında birey korunması gereken bir özgürlük alanına sahiptir. Pozitif statü haklarında birey, sosyal devletin sağlamakla yükümlü olduğu hizmet ve imkânlardan yararlanma hakkına sahiptir. Aktif statü haklarında ise birey, siyasal düzenin pasif bir üyesi değil, devlet yönetimine katılabilen aktif bir yurttaştır.

Dolayısıyla bu üçlü sınıflandırma, temel hak ve özgürlüklerin yalnızca hukuki değil, aynı zamanda siyasal ve toplumsal anlamını da ortaya koymaktadır. Hakların bu şekilde ele alınması, anayasal düzenin birey karşısındaki sınırlarını, görevlerini ve demokratik niteliğini anlamak bakımından önem taşımaktadır.

Kaynakça

Erbek, Ç. (2013, 22 Ocak). *Negatif, pozitif ve aktif statü hakları*. Doç. Dr. Çağlar Erbek. https://www.caglarerbek.com/negatif-pozitif-ve-aktif-statu-haklar_28/

Jellinek, G. (1905). *System der subjektiven öffentlichen Rechte* (2. baskı). J. C. B. Mohr.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1982). *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası*. Resmî Gazete.